

University of Groningen

De moeite waard? Acceptatie van seksuele diversiteit op school en de zelfwaardering van lesbische, homoseksuele en biseksuele jongeren

Van Bergen, Diana; Spiegel, Tali

Published in:
Pedagogiek

DOI:
[10.5117/PED2015.2.BERG](https://doi.org/10.5117/PED2015.2.BERG)

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
2015

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Van Bergen, D., & Spiegel, T. (2015). De moeite waard? Acceptatie van seksuele diversiteit op school en de zelfwaardering van lesbische, homoseksuele en biseksuele jongeren. *Pedagogiek*, 35(2), 167-181. <https://doi.org/10.5117/PED2015.2.BERG>

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

De moeite waard? Acceptatie van seksuele diversiteit op school en de zelfwaardering van lesbische, homoseksuele en biseksuele jongeren

Diana van Bergen (Rijksuniversiteit Groningen) en Tali Spiegel (Universiteit Utrecht)

URN:NBN:NL:UI:10-1-116869

Samenvatting

Lesbische, homoseksuele en biseksuele (LHB) jongeren hebben een lagere mate van zelfwaardering dan heteroseksuele jongeren. Deze studie gaat in op de samenhang tussen (potentieel) protectieve homo-acceptatie factoren in de middelbare schoolcontext (zoals beoordeeld door LHB-leerlingen zelf), en de zelfwaardering van LHB-scholieren.

De studie is gebaseerd op een online survey onderzoek onder 311 middelbare scholieren uit de LHB-doelgroep. We analyseerden of de aanwezigheid van homo-acceptatie factoren op school (de homovriendelijkheid van de school, aandacht voor homo- of biseksualiteit binnen het lessenaanbod, en de steun van medeleerlingen bij het krijgen van negatieve reacties) voorspellers waren voor een hogere mate van zelfwaardering onder LHB-scholieren. Bovendien wilden we ook weten of het schooltype (VMBO, HAVO/VWO), de associatie modereert tussen de drie homo-acceptatie factoren en de zelfwaardering van LHB-leerlingen.

De resultaten tonen dat indien LHB-jongeren steun krijgen van een medeleerling wanneer zij gepest worden vanwege hun seksuele voorkeur, dit samenhangt met een hogere mate van zelfwaardering- ongeacht het schooltype dat zij volgen. De moderatie analyses wijzen uit dat LHB-scholieren die het HAVO of het VWO doen, over meer zelfwaardering beschikken dan LHB-scholieren die het VMBO volgen, indien zij hun school als homovriendelijk typeerden.

■ Correspondentieadres: d.d.van.bergen@rug.nl

Geconcludeerd wordt dat als het gaat om hun zelfwaardering, LHB-jongeren veel te winnen hebben bij een schoolomgeving waarin zij steun van medeleerlingen ontvangen en waar een homovriendelijk klimaat geldt—maar dat dit ook afhangt van het schooltype. Hieruit volgen een aantal aanbevelingen voor de schoolpraktijk.

Inleiding

Alle jongeren zouden—ongeacht hun seksuele voorkeur—zich op school gestimuleerd moeten voelen om vertrouwen te hebben in zichzelf en hun talenten (Russel, Kosciw, Horn, & Saewyc, 2010). Jongeren behoren in het onderwijssysteem opgeleid te worden tot competente leden van onze samenleving, en daar voldoende zelfwaardering te ontwikkelen om zo ook te kunnen gaan bijdragen aan de maatschappij (Ballantine & Hammack, 2012).

Hoewel de Nederlandse volwassen bevolking in het algemeen een accepterende houding kent ten aanzien van homoseksualiteit (Kuyper, Iedema, & Keuzenkamp, 2013), blijkt dat juist onder de jeugd de acceptatie van seksuele diversiteit te wensen over laat (Kuyper, De Roos, & Iedema, 2014). Eén van de belangrijkste leefwerelden (naast die van familie, vrienden of sport) waar jongeren zich dagelijks in bevinden is de schoolomgeving. Ruim 10 procent van de basisschool- en middelbare schoolleerlingen wenst geen LHB-jongeren¹ in de vriendengroep (Kuyper et al., 2014). Ruim één op de vijf leerlingen heeft nog nooit over dit onderwerp (LHB's in zijn vriendengroep) nagedacht, en gaf zodoende geen mening voor of tegen zo'n vriendschap. Bovendien vindt bijna de helft van de basisschool- en middelbare schoolleerlingen het vies als twee jongens met elkaar zoenen, en ruim één op de drie heeft dezelfde negatieve houding ten aanzien van meisjes die met elkaar zoenen (Kuyper et al., 2014).

Omdat schoolgaande jeugd beduidend moeite heeft met seksuele diversiteit, is de schoolomgeving niet altijd een stimulerende context voor LHB-jongeren (Keuzenkamp, 2010). Dat is problematisch, omdat de middelbare schooltijd bepalend is voor de verdere schoolcarrière van jongeren (Ballantine & Hammack, 2012) en bovendien een groot stempel drukt op de sociale en emotionele ontwikkeling van jongeren (Birkett, Koenig, & Espalage, 2009). LHB-jongeren ervaren regelmatig dat ze 'anders' zijn en kunnen zich soms ongewenst voelen op school (Keuzenkamp, 2010, Van Bergen & Spiegel, 2014). Omdat hun seksuele voorkeur niet het standaard heteroseksuele patroon volgt, kan voor LHB-scholieren het ontdekken van en vormgeven aan hun homoseksuele gevoelens gepaard gaan met onzekerheid over zichzelf en angst voor afwijzing door hun medeleerlingen. Wanneer de school en de medeleerlingen van LHB-jeugd niet steunend of zelfs bedreigend zijn, kunnen stress en complicaties optreden ten aanzien van hun zelfwaardering (Russel et al., 2010a; Kull, 2013).

Pesterijen over de Seksuele Voorkeur op School en Verminderd Psychisch Welbevinden van LHB-Leerlingen

De acceptatie van seksuele diversiteit op middelbare scholen laat nog veel te wensen over. Dit uit zich onder meer in pestgedrag waar LHB-jongeren het mikpunt van zijn; negatieve reacties over homo- en biseksualiteit blijken juist op de middelbare school vaak te voor te komen. “Homo!”, “flikker!” of “vieze pot!” zijn scheldwoorden waar (vermeende) LHB jongeren op school regelmatig mee te maken krijgen (Bucx & Van Sman, 2015). In Nederland is het aantal LHB-scholieren dat wekelijks gepest wordt, vier maal zo hoog als onder heteroseksuele leerlingen. Deze pestervaringen kunnen enorm lastig en onaangenaam zijn voor LHB-jongeren; hun school voelt voor hen vaak aan als een onveilige plek (Kuyper, 2015).

Gepest worden vanwege een homo- of biseksuele voorkeur blijkt bovendien extra zwaar te zijn; het kan niet worden gelijkgesteld aan pesten vanwege andere oorzaken. Zo bleek uit een studie naar de veiligheidsbeleving van Nederlandse middelbare scholieren dat LHB-jongeren die te maken kregen met verschillende vormen van negatieve bejegening (zoals schelden en slaan, buitensluiten, roddel en grappen) vanwege hun LHB voorkeur, zich onveiliger voelden op school dan leerlingen die om andere redenen dit soort pesterijen moesten incasseren (Mooij et al., 2012).

LHB jongeren rapporteren dat hun schoolklimaat (de sfeer, steun, veiligheidsbeleving in de klas, en het thuisvoelen op school) samengaat met een lager welbevinden vergeleken met heteroseksuele leerlingen. LHB-leerlingen voelen zich naast minder veilig op school (Mooij et al., 2012) ook minder veilig in de klas, ze vinden het er minder fijn en gezellig, ervaren minder vaak steun van hun docent en hebben minder vaak het gevoel erbij te horen (Aerts et al., 2012; Bucx & Van Sman, 2014; Needham et al., 2004).

Een minder prettig schoolklimaat en de moeite die hun medeleerlingen hebben met homo- of biseksualiteit gaan bovendien gepaard met een slechter psychisch welbevinden bij LHB-jongeren (Coker, Austin, & Schuster, 2009). LHB-scholieren rapporteren minder zelfvertrouwen en zelfwaardering dan heteroseksuele leerlingen (Bos et al., 2008; Bos, Van Beusekom, & Sandfort, 2014). Onderzoek heeft bovendien laten zien dat minder zelfwaardering onder LHB-jeugd samenhangt met depressieve klachten (Burton et al., 2013; Kuyper, 2015) en suïcidaliteit (Van Bergen et al., 2013; Kuyper, 2015).

Eén van de achterliggende mechanismen voor het minder goede mentale welbevinden van LHB jongeren, is de blootstelling aan negatieve reacties vanwege hun homo- of biseksuele voorkeur (Kuyper, 2015). Zo vonden Russel et al. (2010a) en Kull (2013) een lagere mate van zelfwaardering bij LHB-jongeren die gepest werden vanwege hun seksuele oriëntatie. Een opvallende bevinding in de Nederlandse onderwijscontext is dat er een verschil bestaat in de mate waarin negatieve reacties over de homo- of biseksuele voorkeur van jongeren worden gerapporteerd tussen de onderwijstypen. Pesterijen jegens homo- of biseksuele leerlingen werden vaker gemeld door leerlingen op VMBO scholen dan door LHB-scholieren op HAVO of VWO scholen (Van Bergen & Van Lisdonk, 2010b).

LHB-jongeren die op school (nog) niet uit de kast zijn gekomen, kunnen bovendien evengoed gepest worden op basis van het vermoedens van hun medeleerlingen over hun homo- of biseksualiteit (Meyer, 2003). Mede om die reden bestaat er onder LHB-jongeren een angst om gepest te worden; daarom proberen zij hun seksuele voorkeur op school vaak geheim te houden (Van Bergen & Spiegel, 2014). Het verborgen houden van hun seksuele voorkeur lijkt echter slecht voor hun geestelijk welbevinden (Frijns & Finkenauer 2009; Van Bergen & Spiegel, 2014) onder meer omdat het gepaard gaat met spanningen om tegen hun wens in door anderen “uit de kast geduwd” te worden (Meyer, 2003). Sommige LHB-jongeren gaan op basis van dergelijke angsten over tot allerlei stressvolle vormen van aanpassing om zo voor heteroseksueel te kunnen doorgaan (Meyer, 2003; Van Bergen & Van Lisdonk, 2010a).

De negatieve impact die een onprettig schoolklimaat lijkt te hebben op de zelfwaardering van LHB-jongeren is begrijpelijk omdat de adolescentie bij uitstek de levensfase is waarin individuen geborgenheid nodig hebben en goedkeuring willen krijgen van leeftijdsgenoten (Cotterell, 2007). Vijandigheid in hun schoolcontext en daadwerkelijke afwijzing door medeleerlingen staan haaks op de behoefte van LHB-jongeren om erbij te horen. Pesten en andere negatieve reacties op school vanwege hun seksuele identiteit zorgen ervoor dat LHB-jongeren gevoelens kunnen ontwikkelen van minderwaardigheid (McDermott, Roen, & Scourfield, 2008). Door het ontbreken van een veilige schoolomgeving en afwijzingen door leeftijdsgenoten, raakt de zelfwaardering van sommige LHB jongeren beschadigd.

Protectieve Schoolfactoren Rond de Acceptatie van Seksuele Diversiteit

Een onveilige schoolcontext draagt belangrijke risico's met zich mee voor het psychisch welbevinden van LHB-jongeren. In lijn met eerdere oproepen van wetenschappers (Russel, 2005; Saewyc et al., 2009) zijn wij van mening dat de aandacht van onderzoekers niet alleen uit moet gaan naar wat LHB-jongeren kwetsbaar maakt ten aanzien van hun psychisch welbevinden, maar ook naar mogelijk protectieve factoren voor deze doelgroep, zoals in hoeverre zij beschikken over steun en hulp in hun sociale contexten. Gelet op de spilfunctie van school en medeleerlingen voor adolescenten, richten wij ons in deze studie op protectieve factoren in de schoolomgeving die LHB-jongeren zouden kunnen helpen om zichzelf positief te waarderen.

Uit Amerikaans onderzoek (Kosciw et al., 2008) blijkt dat het voor het psychisch welbevinden van LHB-leerlingen zinvol is wanneer er hun school actie onderneemt om de homo-acceptatie te bevorderen. Zo blijkt dat wanneer een *high school* een LHB-steungroep heeft bestaande uit hetero en LHB-leerlingen die samen een verbond sluiten (een zogenaamde *Gay Straight Alliance*), LHB-scholieren over meer zelfwaardering beschikken (Toomey et al., 2011). In het verlengde daarvan toonden Goodenow, Szalacha en Westheimer (2006) aan, dat de aanwezigheid van Gay Straight Alliances, de beschikbaarheid van psy-

chologische hulp, en het bestaan van anti-pest beleid, een verband lieten zien met een lagere frequentie van homo-pestgedrag door medeleerlingen. Voorts lieten Birkett, Espalage en Koenig (2009) zien dat er op Amerikaanse scholen waar een positief klimaat heerst ten aanzien van homoseksualiteit, minder vaak gedachten aan suïcide voorkomen onder LHB-jongeren.

Ook in Nederland zijn er aanwijzingen dat verbeteringen in hun schoolklimaat LHB jongeren kan helpen bij het bereiken van een beter psychisch welbevinden. Bucx en Van Sman (2014) lieten in een pilot studie zien dat wanneer scholen concreet aan de slag gingen met een pakket van acceptatie bevorderende maatregelen, LHB-leerlingen zich veiliger bleken te voelen in de klas (Bucx & Van Sman, 2014). Het werd niet getoetst in deze pilotstudie (Bucx & Van Sman, 2014) welke bijdrage iedere acceptatie-maatregel op school afzonderlijk speelde. Het is echter voorstelbaar dat sommige maatregelen belangrijker zijn voor de homo-acceptatie op school dan anderen. Deze studie wil daarom aandacht besteden aan dit punt.

Voor zover ons bekend werd nog niet eerder uitgezocht, of er een verband is tussen protectieve factoren voor de acceptatie in van seksuele diversiteit de schoolcontext en de zelfwaardering van Nederlandse LHB-scholieren. Dit is daarom een eerste doel van onze studie. Bovendien werd nog niet eerder onderzocht of het uitmaakt welk *type* beschermende factoren op school bestaat voor het verbeteren van het psychisch welbevinden van Nederlandse LHB-jongeren. Dit is daarom een tweede focus van onze studie. De mogelijk protectieve schoolfactoren (zoals ervaren door LHB leerlingen) die wij onder de loep nemen bestaan uit: De homovriendelijkheid van de school, de aandacht voor homoseksualiteit in het lesaanbod, en steun van medeleerlingen voor een LHB-jongere die gepest wordt vanwege de seksuele voorkeur. Wij verwachten dat de aanwezigheid van beschermende factoren voor de acceptatie op school een positieve associatie vertoont met een hogere mate van zelfwaardering. Bovendien hebben wij op basis van eerder onderzoek (Kuyper et al., 2014) aanwijzingen dat rol van protectieve factoren voor de acceptatie rond seksuele diversiteit verschilt al naar gelang het soort opleidingsniveau dat jongeren volgen. Het is daarom een derde doel van onze studie om te bekijken of de relatie tussen beschermende factoren en zelfwaardering wordt gemodereerd door het schooltype. Wij verwachten, aan de hand van de literatuur, dat de beschermende factoren een hogere associatie hebben met zelfwaardering onder HAVO en VWO leerlingen.

Methode

Onderzoeksprocedure en Steekproef

De onderzoeksgegevens die hier worden gepresenteerd, zijn afkomstig uit een grootschalig online survey onderzoek getiteld "SameFeelings", dat in 2009 werd gehouden door het Sociaal en Cultureel Planbureau (Van Lisdonk & Van Bergen, 2010). Het SameFeelings onderzoek was gericht op meisjes en jongens tussen de

16 en 25 jaar die zich alleen of ook aangetrokken voelen tot seksegenoten. Voor de onderhavige studie zijn alleen die respondenten geselecteerd die nog op de middelbare school zaten ($N = 311$).

Van eind mei tot en met begin augustus 2009 kon online de SameFeelings vragenlijst ingevuld worden op een speciaal daarvoor ontwikkelde website. Om een zo groot en divers mogelijke groep LHB-jongeren te bereiken qua sekse, etniciteit en schooltype zijn er verschillende kanalen ingezet. Ten eerste hebben we geworven via websites en sociale netwerksites, mailinglijsten en nieuwsbrieven gericht op LHB-jongeren. Ten tweede is er geworven via websites en netwerksites voor jongeren in het algemeen. Ten derde is er offline geworven op feesten en evenementen voor LHB-jongeren.

De doelgroep werd (schriftelijk) als volgt aangesproken: “Ben je een meisje en val je (ook) op meisjes?” En: “Ben je een jongen en val je (ook) op jongens?” Er werd vermeld dat beoogde deelnemers aan het onderzoek zichzelf niet noodzakelijk als ‘homo’, ‘lesbisch’ of ‘biseksueel’ hoefden te benoemen zodat jongeren die zich (nog) niet identificeerden met deze categorieën of die twijfelen over hun seksuele voorkeur ook werden uitgenodigd. Er is niet verwezen naar het krijgen van negatieve reacties over seksuele voorkeur in de oproep om mee te doen aan het onderzoek, om zo een bias te voorkomen (Van Lisdonk & Van Bergen, 2010). Er werd in de oproep genoemd dat de onderzoekers graag de ervaringen van jongeren met gevoelens voor de zelfde sekse wilden optekenen, of ze zich bijvoorbeeld geaccepteerd voelen, en wat voor reacties zij krijgen in hun omgeving.

Meetinstrumenten

Zelfwaardering

Om te onderzoeken in hoeverre LHB-jongeren beschikten over zelfwaardering zijn hen tien stellingen voorgelegd. Enkele voorbeelden hiervan zijn: ‘Ik heb niet veel om trots op te zijn’. ‘Ik ben de moeite waard, minstens evenveel als anderen’. Hun antwoorden gaven zij op een vijfpuntschaal (0 = helemaal eens tot en met 4 = helemaal oneens). Deze stellingen vormen samen een gevalideerde schaal (Rosenberg, 1979). Voor deze studie is er één stelling van deze schaal buiten beschouwing gelaten (‘Ik heb het gevoel dat ik een aantal goede eigenschappen heb’) omdat de respondenten hierop alleen antwoorden tussen de 1 en 4 hadden gekozen. Door het weglaten van dit item verbeterde de *Cronbach’s alpha* van .85 naar .92.

Homovriendelijkheid school

In hoeverre de respondenten vonden dat hun school een homovriendelijk klimaat bood werd achterhaald door hen te vragen: “Hoe homovriendelijk vind jij jouw school?” (Van Bergen & Van Lisdonk, 2009) (Antwoorden: over het algemeen homovriendelijk, soms homovriendelijk soms homo-onvriendelijk, over het algemeen homo-onvriendelijk, dat weet ik niet). Vanwege de niet-normale

verdeling van de scores zijn de antwoordcategorieën in voor de analyse gedi-chotomiseerd, waarbij “over het algemeen homovriendelijk” 1 werd, en de overige antwoorden 0.

Aandacht voor homo- en/of bisexualiteit in het lesaanbod

In hoeverre respondenten vonden dat hun school aandacht had besteed aan seksuele diversiteit werd vastgesteld via de vraag: “Is er op jouw middelbare school binnen het lesprogramma ooit aandacht geweest voor homoseksualiteit of bisexualiteit?” (Van Bergen & Van Lisdonk, 2009). Nee = 0. Ja, bij (maatschappijleer, biologie, verzorging, Nederlands, ander vak), Ja, door middel van voorlichting door iemand van buitenaf = 1.

Steun op school van medeleerlingen bij negatieve reacties over de seksuele voorkeur

De mate van de ervaren steun door medeleerlingen bij negatieve reacties werd achterhaald door de vraag: “Was er iemand die het voor jou op nam, toen je een vervelende reactie of ervaring kreeg, omdat je op (jongens/meisjes) valt ? (Van Bergen & Van Lisdonk, 2009). Nee = 0. Ja, een (mede)leerling = 1. Niet van toepassing = 2. Omdat we wilden bepalen hoe het verband tussen deze protectieve factor en zelfwaardering verliep wanneer alle drie protectieve factoren samen betrokken en getest werden in de analyse, hebben wij groep twee niet uit de analyse verwijderd. Echter, wij interpreteren de resultaten van categorie twee niet, omdat deze inhoudelijk niet van toepassing zijn voor deze analyse².

Demografische Kenmerken

De respondenten ($N = 311$, 191 meisjes en 120 jongens) volgden een VMBO ($n = 54$), HAVO ($n = 87$) of VWO ($n = 170$) opleiding. Zij hadden de leeftijd van 16 ($n = 142$), 17 ($n = 107$), 18 ($n = 53$) en 19 ($n = 7$) jaar³. Omdat de zelfwaardering kan verschillen voor meisjes en voor jongens (Carr, 2006) en etniciteit een rol kan spelen voor de zelfwaardering (Meyer, 2003), hebben we deze factoren als controlevariabelen in de analyse betrokken. Etniciteit werd onderverdeeld in

Tabel 1. Beschrijvende statistiek t.a.v. beschermende factoren op school, de mate van zelfwaardering en demografische kenmerken van Nederlandse LHB jongeren (Same2009)

	M	SD	Min	Max
Zelfwaardering	2.49	0.83	0	4
Homovriendelijkheid van de school (0=niet homovriendelijk, 1= homovriendelijk)	0.71	0.45	0	1
Aandacht voor homo/bisexualiteit (0=geen aandacht, 1=wel aandacht)	0.67	.46	0	1
Steun medeleerling bij negatieve reactie (0=geen steun, 1=steun 2= n.v.t.)	1.37	.076	0	2

Noot. Gebaseerd op 311 individuen.

westerse ($n = 283$) en niet-westerse herkomst ($n = 28$). Jongeren werden ingedeeld bij een niet westerse etniciteit indien één of beide ouders geboren waren in een niet westers land (Jaarrapport Integratie CBS, 2010). In Tabel 1 worden de gemiddelden en de standaarddeviaties gegeven voor de afhankelijke variabele (zelfwaardering), school- en demografische factoren.

Statistische Analyse

Er is een OLS regressie uitgevoerd (Ordinary Least Square methode). De regressie analyse heeft plaatsgevonden in drie stappen. In het eerste model namen we alleen de controle variabelen op (schooltype, sekse en etniciteit). In model 2 bestudeerden we de rol van de (potentieel) beschermende factoren in de schoolcontext en in model 3 hebben we de moderatoren bestudeerd (interacties beschermende schoolfactoren $\times$ schooltype zijn toegevoegd). Omdat de theorie een duidelijke richting voorstelt voor de richting van het verband tussen de aanwezigheid van beschermende factoren in de schoolcontext en het (hogere) zelfwaardering van LHB-jongeren, zijn de significantie toetsen *one-tailed* uitgevoerd.

Er zijn geen correlaties hoger dan .60 die de analyses zouden kunnen compliceren. We hebben daarnaast met Chi kwadraat toetsen getest of er sprake was van problemen rond multicollineariteit—dit was niet aan de orde.

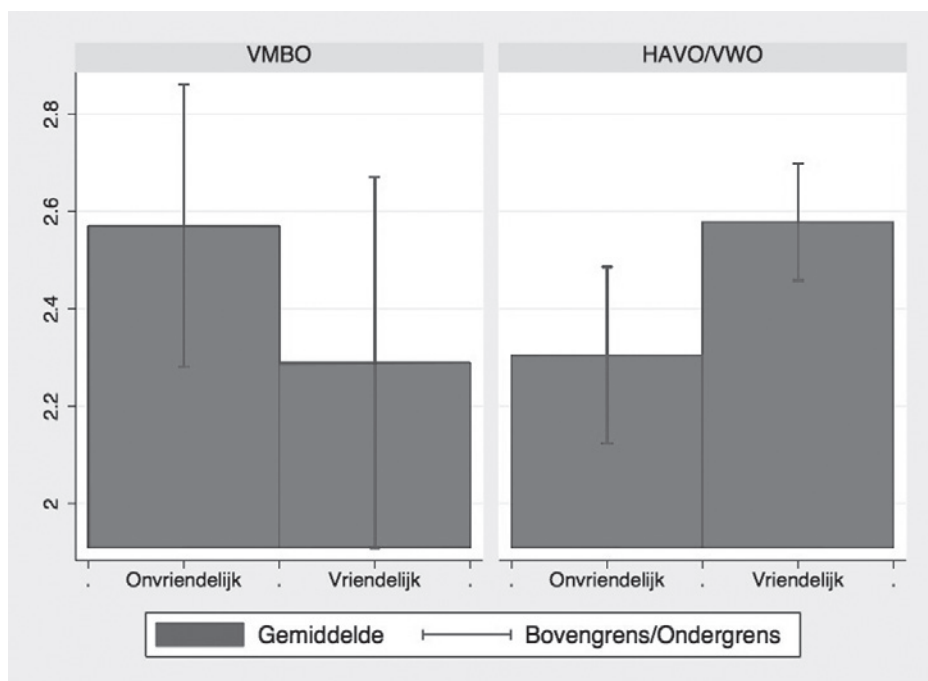
Resultaten

In Tabel 2 wordt getoond welke demografische factoren en (potentieel) beschermende factoren in de schoolcontext samenhang vertonen met de mate van zelfwaardering van LHB jongeren, en of het verband tussen de beschermende factoren en zelfwaardering verschilt per schooltype. Uit de eerste stap in deze analyse blijkt dat (zie model 1 in Tabel 2) meisjes minder zelfwaardering hadden dan jongens ($R^2 = .28$, $p = .00$). Etniciteit (westers/ niet-westers) bleek niet significant samen te hangen met de zelfwaardering van LHB-jongeren. Uit model 2 in Tabel 2 blijkt dat LHB-jongeren die steun van een medeleerling kregen wanneer zij gepest werden vanwege hun seksuele voorkeur, meer zelfwaardering hadden vergeleken met LHB-jongeren die geen steun kregen van hun medeleerlingen na dergelijk pestgedrag ($b = -.37$, $p = .00$). Toevoeging van de moderaties met het schooltype (model 3 van Tabel 2) toont dat LHB-jongeren op een HAVO/VWO school meer zelfwaardering hadden wanneer zij hun school als homovriendelijk ervoerden (Beta = 0.69, $p < 0.01$) ten opzichte van leerlingen op een VMBO school. Uit een aanvullende analyse (Figuur 1) blijkt dat de moderaties laten zien dat LHB-scholieren op een VMBO school over iets minder zelfwaardering beschikten wanneer zij hun school als homovriendelijk typeerden in vergelijking met HAVO/ VWO scholieren ($M = 2.29$, $SD = 0.98$; versus $M = 2.57$, $SD = 0.85$).

Tabel 2. Regressiemodel voor beschermende factoren op school voor de mate van zelfwaardering van Nederlandse LHB-jongeren (Same2009)

	Model 1: Controle variabelen	Model 2: Hoofd effecten	Model 3: Interacties
	B (SE B)	B (SE B)	B (SE B)
R-kwadraat	.03	.06	.08
Constante	2.26 (.12)**	2.24 (.15)**	2.59 (.23)**
Schooltype (ref: VMBO)	.13 (.12)	.10 (.13)	-.37 (.27)
Sekse (ref: meisjes)	.28 (.09)*	.29 (.09)**	.30 (.09)**
Etniciteit (ref: Nederland's/Westers)	.03 (.16)	.01 (.16)	.01 (.16)
Beschermende factoren			
Homovriendelijke school		.11 (.10)	-.44 (.26)*
Aandacht op school		.11 (.10)	.22 (.25)
Steun medeleerling (ref: wel steun)			
Geen steun van medeleerling		-.37 (.14) **	-.47 (.33)
Geen steun nodig medeleerling (geen negatieve reacties)		NVT	NVT
Interactie termen			
Schooltype (ref: VMBO) x homovriendelijke school (ref: niet)			
HAVO/VWO x homovriendelijk			.69 (.28)**
Schooltype (ref: VMBO) x Aandacht op school (ref: geen)			
HAVO/VWO x Aandacht op school			-.08 (.28)
Schooltype (ref: VMBO) x hulp medeleerling (ref: krijgen hulp):			
HAVO/VWO x geen hulp van medeleerling			.10 (.37)
HAVO/VWO x en geen hulp nodig (geen negatieve reacties)			NVT
N	311	311	311

Noot. Resultaten zijn gebaseerd op one-tailed toetsen met P-waarden, * <.05. ** $p < .0$. We rapporteren ongestandaardiseerde coëfficiënten, en de standaardfout tussen haakjes.

Figuur 1. Interactie effect t.a.v. de associatie tussen de homovriendelijkheid van de school en het schooltype, voor de mate van zelfwaardering van Nederlandse LHB-jongeren (Same 2009)

Discussie

De resultaten laten zien dat de schoolomgeving belangrijk is voor het psychisch welbevinden van Nederlandse LHB-jongeren: wanneer zij gepest worden op school, maar een medeleerling steunt hen, dan is er sprake van meer zelfwaardering onder de LHB-jeugd die het slachtoffer was. Deze bevindingen lijken Amerikaanse onderzoeksuitkomsten enigszins te ondersteunen over de impact van Gay and Straight Alliances op scholen (Russel et al., 2011; Poteat et al., 2015). LHB scholieren op scholen waar deze allianties aanwezig zijn hebben namelijk een grotere hoeveelheid zelfwaardering (Russel et al., 2011; Poteat et al., 2015). Onze uitkomsten liggen in diezelfde lijn: Ook voor Nederlandse van LHB-leerlingen blijkt het cruciaal dat homo-negatieve reacties zoveel mogelijk bijgestuurd worden in hun schoolomgeving door ondersteunende *peers*. Dit is een belangrijke uitkomst, omdat homo-pest gedrag op school waarschijnlijk nooit helemaal voorkomen kan worden. Wanneer LHB-jongeren negatief bejegend worden, is het relevant voor hun zelfwaardering indien hun leeftijdsgenoten het voor hen opnemen.

Verder bleek dat de zelfwaardering van LHB-jeugd die het HAVO/VWO bezocht groter was indien er een homovriendelijk klimaat bestond. Deze bevin-

ding zou scholen in Nederland moeten aanmoedigen aan de slag te gaan met het homovriendelijker maken van hun leeromgeving, maar wel op een wijze waarop dit daadwerkelijk samen gaat met een verbeterd psychisch welbevinden bij LHB-jeugd. Een homovriendelijk klimaat op school zal waarschijnlijk pas kunnen ontstaan als er expliciete aandacht is voor seksuele diversiteit. Uit onderzoek in de Verenigde Staten (Kosciw, Diaz, & Greytak, 2008) weten we namelijk dat het voor het verminderen van homo-pestereien op school niet volstaat om alleen een algemeen anti-pest beleid of programma te installeren, maar dat expliciet 'roze' elementen hierbij noodzakelijk zijn.

De uitkomsten van onze studie liggen in dezelfde lijn als theorievorming binnen de ontwikkelingspsychologie en jeugdstudies. Onze resultaten ondersteunen namelijk dat de mening van leeftijdsgenoten erg belangrijk is voor jongeren in de adolescentiefase, zoals ook beargumenteert door Arnett en Hughes (2012). Dit geldt ook voor een prettig contact met *peers* (ondersteuning van LHB-scholieren door hun medescholieren valt daaronder); dit wordt belangrijker voor jeugd wanneer zij zich in de adolescentie fase bevinden (Arnett & Hughes, 2012). Wanneer de mening van hun medeleerlingen positief is over hen geeft dit LHB-jeugd bovendien waarschijnlijk het idee dat zij "erbij horen". Het gevoel "erbij te horen" is cruciaal voor adolescenten om een goede ontwikkeling door kunnen te maken (Cotterell, 2007; Dijkstra, Lindenberg & Veenstra, 2008). De resultaten van onze studie sluiten ook goed aan bij de oproep van onderzoekers zoals Saewyc et al. (2009), die beklemtoont dat onderzoek naar protectieve factoren voor LHB-jeugd belangrijk is, om zo bij te dragen aan de ontwikkeling van interventies en beleid voor LHB-jongeren die moeten leiden tot een beter welbevinden van deze doelgroep.

Onze resultaten lieten ook zien dat het schooltype een rol speelt voor zowel het welbevinden van LHB-leerlingen als voor de uitkomsten van de acceptatie bevorderende maatregelen op een school. Zij ondersteunen de urgentie om op vooral VMBO scholen een adequate aanpak te gaan ontwikkelen voor het verbeteren van de zelfwaardering van LHB-jongeren. Het bezoeken van een VMBO school hing samen met een lagere mate van zelfwaardering onder LHB-leerlingen. Deze uitkomst weerspiegelt eerdere studies waarin VMBO leerlingen uit de LHB-doelgroep meer pestgedrag rapporteren vanwege hun seksuele voorkeur (Van Bergen & Van Lisdonk, 2010). Ook vonden we een opvallende, ongunstige uitkomst ten aanzien van de verwachte bescherming van een homovriendelijk school klimaat: bij VMBO scholieren was hun zelfwaardering minder groot wanneer zij hun school als homo-vriendelijk ervaarden. Deze bevinding moet echter voorzichtig beoordeeld worden, omdat het aantal VMBO scholieren in deze studie relatief klein was ($n = 54$). Indien dit resultaat in een grootschaliger onderzoek gerepliceerd zou worden, kan aansluitend een kwalitatieve studie naar de ervaringen van deze LHB jongeren op homovriendelijke VMBO scholen deze opvallende en ongunstige uitkomst misschien verduidelijken. Een mogelijke verklaring is dat het homo-pestten zich verplaatst naar contexten buiten de school omdat leerlingen op deze 'homovriendelijke' VMBO scholen weten dat

dit in de school niet getolereerd wordt. In ieder geval is er meer onderzoek nodig is naar welke pedagogische en didactische aanpak op de VMBO scholen effectief is om het psychisch welbevinden van hun LHB-leerlingen te verbeteren.

De studie kende ook enkele beperkingen, deze leveren tegelijkertijd een aantal suggesties op voor vervolgonderzoek die we zullen bespreken. Hoewel het cruciaal is om aan de LHB-jongeren zelf te vragen hoe zij de homo-acceptatie op hun school beleven (zoals in deze studie werd gedaan), zou in toekomstig onderzoek gegevens hieromtrent ook aangeleverd moeten worden door scholen en docenten. Ten tweede moet een vervolgstudie uitwijzen of medeleerlingen die steun verleenden aan LHB-scholieren hun vrienden zijn, of andere *peers* met wie de LHB-scholieren niet per se bevriend zijn. Ten derde is het waardevol om te achterhalen op basis van welke criteria LHB-jongeren een school 'homovriendelijk' vinden. Ten vierde maakte ons onderzoek gebruik van een gelegenheids-steekproef en zelfaanmelding. In de oproep voor dit onderzoek werd verwezen naar "acceptatie" en "reacties uit de omgeving". Hoewel hier geen positieve of negatieve richting bij vermeld werd kunnen we niet uitsluiten dat juist LHB-jongeren die vonden dat er nog wel verbetering nodig is op het gebied van homo-acceptatie zich voelden aangesproken. Het is daarom aanbevelenswaardig om in de toekomst gebruik te maken van een grootschalige representatieve dwarsdoorsnede van alle middelbare scholieren, waarbij er van te voren geen referentie naar seksuele voorkeur noch naar acceptatie wordt gemaakt. Ten slot kende dit onderzoek een cross-sectionele opzet waardoor temporele processen bij de aangetroffen verbanden niet vastgesteld kunnen worden. Een experimenteel of longitudinaal onderzoek waarbij er een voor- en nameting plaatsvindt rond de invoering van beschermende factoren op school, is daarom aan te raden.

Samenvattend laat deze studie zien dat een beter psychisch welbevinden onder LHB-scholieren, blijkend uit hun zelfwaardering, hand in hand gaat met een ondersteunende houding van hun medeleerlingen en een homovriendelijk schoolklimaat (dit laatste op de HAVO/VWO scholen). Leeftijdsgenoten op school die de LHB-jeugd steunen bij pestgedrag lijken te zorgen voor een buffer tegen homo-pestgedrag (Birkett et al., 2009). Het is prettig voor LHB-jongeren wanneer hun *peers* hun kant kiezen bij stigmatisering door medeleerlingen. De studie heeft daarom relevante implicaties voor de onderwijspraktijk. Er bestaat sinds 2012 een wettelijke kader dat scholen verplicht seksuele- en genderdiversiteit te bespreken (Bucx & Van Sman, 2014). Middelbare scholen kunnen hiermee kansen creëren voor een veilig schoolklimaat, zodat LHB-leerlingen een grotere zelfwaardering ontwikkelen, en er op vertrouwen dat zij er mogen zijn; homo, lesbisch, bi, hetero of welk label zij maar willen kiezen voor hun identiteit. Het optreden van hun medeleerlingen als steunpilaar bij pesterijen lijkt een waardevolle interventie, zo liet de huidige studie zien. Wij stellen daarom voor om zowel binnen de GSA's, die inmiddels ook in Nederland zijn opgezet, als ook binnen anti-pest programma's (waar scholen tegenwoordig verplicht mee werken), een module te ontwikkelen waarin leerlingen vrijwillig getraind

worden hoe zij ondersteunend kunnen reageren bij homo-pesterijen tegen een medeleerling. Als het gaat om hun zelfwaardering, hebben LHB-jongeren immers veel te winnen hebben bij een schoolomgeving die passende maatregelen wil invoeren om hun psychisch welbevinden te verbeteren.

Abstract

Lesbian, gay and bisexual (LGB) youth often report a lower level of self-esteem than their heterosexual peers. In this paper we investigate whether certain factors related to the acceptance of homosexuality in the high-school context can protect youth from adverse self-esteem outcomes.

In this study we make use of online survey data collected among LGB youngsters in the Netherlands and look at the sub sample of youngsters in high-school (N = 311). The protective factors expected to associate with higher self-esteem were: how “gay friendly” the school is, attention to LGB topics in their classes, and support of school peers in relation to negative experiences. We further investigated to what extent school type (lower educational track versus a higher educational tracks) acted as a moderator of the association between the three individual protective factors and self-esteem.

The results show that receiving support from peers when bullied in school due to same sex orientation is associated with a higher level of self-esteem among students. In the moderation analysis we found that youth in the higher educational track reported higher levels of self-esteem when they were in a “gay friendly” school in comparison to those in a lower educational track.

To summarize, it seems that the self-esteem of LGB youth can be protected to a certain extent if the school climate is favorable and peers are supportive, and that it is important to take the school track into account when considering the role of protective factors. School policy implications are addressed in the discussion.

Noten

- 1 Ten behoeve van de leesbaarheid duiden we de respondenten aan met de term ‘LHB-jongeren’ Hiermee bedoelen we naast lesbische, homoseksuele, en biseksuele ook jongeren die op iemand van dezelfde sekse vallen maar een andere zelfbenoeming hanteren of hun seksuele minderheidsvoorkeur niet benoemen.
- 2 De coëfficiënten en de standaard error gerelateerd aan categorie twee zijn dan ook uit de tabellen verwijderd, omdat deze cijfers niet geïnterpreteerd (kunnen) worden.
- 3 De coëfficiënten en de standaard error gerelateerd aan categorie twee zijn dan ook uit de tabellen verwijderd, omdat deze cijfers niet geïnterpreteerd (kunnen) worden.

Referenties

- Aerts, S., Van Houtte, M., Dewaele, A., Cox, N., & Vincke, J. (2012). Sense of belonging in secondary schools: A survey of LGB and heterosexual students in Flanders. *Journal of homosexuality*, 59(1), 90-113.
- Arnett, J. J., & Hughes M. (2012). *Adolescence and emerging adulthood*. Prentice Hall.
- Ballantine, J. H., & Hammack, F. M. (2012). *The sociology of education: A systematic analysis*. Upper Saddle River, N.J: Pearson Education
- Carr, A. (2006). *The handbook of child and adolescent clinical psychology: A contextual approach*. New York/London: Routledge
- Birkett, M., Espelage, D. L., & Koenig, B. (2009). LGB and questioning students in schools: The moderating effects of homophobic bullying and school climate on negative outcomes. *Journal of youth and adolescence*, 38(7), 989-1000.
- Bos, H. M., Sandfort, T. G., De Bruyn, E. H., & Hakvoort, E. M. (2008). Same-sex attraction, social relationships, psychosocial functioning, and school performance in early adolescence. *Developmental psychology*, 44(1), 59-68.
- Bos, H., Van Beusekom, G., & Sandfort, T. (2014). Sexual Attraction and Psychological Adjustment in Dutch Adolescents: Coping Style as a Mediator. *Archives of sexual behavior*, 43(8), 1579-1588.
- Bucx, F. & Van Sman, F. (2014). *Anders in de Klas. Evaluatie van de pilot Sociale Veiligheid LHBT-Jongeren op School*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Burton, C. M., Marshal, M. P., Chisolm, D. J., Sucato, G. S., & Friedman, M. S. (2013). Sexual minority-related victimization as a mediator of mental health disparities in sexual minority youth: A longitudinal analysis. *Journal of youth and adolescence*, 42(3), 394-402.
- Centraal bureau voor de statistiek (CBS) (2010). *Jaarrapport Integratie 2010*. Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen.
- Coker, T. R., Austin, S. B., & Schuster, M. A. (2010). The health and health care of lesbian, gay, and bisexual adolescents. *Annual review of public health*, 31, 457-477.
- Cotterell J. (2007). *Social Networks in Youth and Adolescence*. London, Routledge.
- Dijkstra, J. K., Lindenberg, S., & Veenstra, R. (2008). Beyond the class norm: Bullying behavior of popular adolescents and its relation to peer acceptance and rejection. *Journal of abnormal child psychology*, 36(8), 1289-1299.
- Frijns, T., & Finkenauer, C. (2009). Longitudinal associations between keeping a secret and psychosocial adjustment in adolescence. *International Journal of Behavioral Development*, 33(2), 145-154.
- Goodenow, C., Szalacha, L., & Westheimer, K. (2006). School support groups, other school factors, and the safety of sexual minority adolescents. *Psychology in the Schools*, 43(5), 573-589.
- Kull, R. (2013, January). Exclusion Hurts: The effects of direct and indirect forms of aggression on the psychological well-being of LGBT youth. In *Society for Social Work and Research 17th Annual Conference: Social Work for a Just Society: Making Visible the Stakes and Stakeholders*.
- Kosciw, J. G., Diaz, E. M., & Greytak, E. A. (2008). *2007 National School Climate Survey: The experiences of lesbian, gay, bisexual and transgender youth in our nation's schools*. New York: GLSEN.
- Kuyper, L. (2015). *Jongeren en hun seksuele oriëntatie*. Den Haag, Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Kuyper, L., De Roos, S., & Iedema, J. (2014). 'Ik vind het vies als twee jongens met elkaar zoenen.' Houding ten opzichte van lesbische, homoseksuele en biseksuele jongeren onder Nederlandse scholieren. *Nederlands Tijdschrift voor Seksuologie*, 38(2), 58-67
- Kuyper, L., Iedema, J., & Keuzenkamp, S. (2013). *Towards tolerance. Exploring changes and explaining differences in attitudes towards homosexuality in Europe*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

- McDermott, E., Roen, K., & Scourfield, J. (2008). Avoiding shame: young LGBT people, homophobia and self-destructive behaviours. *Culture, Health & Sexuality*, 10(8), 815-829.
- Meyer, I. H. (2003). Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations: conceptual issues and research evidence. *Psychological bulletin*, 129(5), 674-697.
- Needham, B. L., Crosnoe, R., & Muller, C. (2004). Academic failure in secondary school: The inter-related role of health problems and educational context. *Social Problems*, 51(4), 569-586.
- Poteat, V. P., Yoshikawa, H., Calzo, J. P., Gray, M. L., DiGiovanni, C. D., Lipkin, A., ... & Shaw, M. P. (2015). Contextualizing Gay Straight Alliances: Student, Advisor, and Structural Factors Related to Positive Youth Development Among Members. *Child development*, 86(1), 176-193.
- Rosenberg, M. (1979). *Conceiving the Self*. New York: Basic Books
- Russell, S. T. (2005). Beyond risk: Resilience in the lives of sexual minority youth. *Journal of Gay & Lesbian Issues in Education*, 2(3), 5-18.
- Russell, S. T., Ryan, C., Toomey, R. B., Diaz, R. M., & Sanchez, J. (2011). Lesbian, gay, bisexual, and transgender adolescent school victimization: Implications for young adult health and adjustment. *Journal of School Health*, 81(5), 223-230.
- Saewyc, E. M., Homma, Y., Skay, C. L., Bearinger, L. H., Resnick, M. D., & Reis, E. (2009). Protective factors in the lives of bisexual adolescents in North America. *American Journal of Public Health*, 99(1), 110-117.
- Toomey, R. B., Ryan, C., Diaz, R. M., & Russell, S. T. (2011). High school gay-straight alliances (GSAs) and young adult well-being: An examination of GSA presence, participation, and perceived effectiveness. *Applied developmental science*, 15(4), 175-185.
- Van Bergen, D. & Van Lisdonk J. (2010a). Psychisch welbevinden en zelfacceptatie van homojongeren. In: S. Keuzenkamp (red.), *Steeds gewoner, nooit gewoon. Acceptatie van homoseksualiteit in Nederland* (p. 174-203). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Van Bergen, D., & Van Lisdonk J. (2010b). Acceptatie en negatieve ervaringen van homojongeren. In S. Keuzenkamp (red.), *Steeds gewoner, nooit gewoon. Acceptatie van homoseksualiteit in Nederland*.(p. 154-173). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Van Bergen, D. D., Bos, H. M. W., Van Lisdonk, J., Keuzenkamp, S., & Sandfort, T. G. (2013). Victimization and suicidality among Dutch lesbian, gay, and bisexual youths. *American journal of public health*, 103(1), 70-72.
- Van Bergen, D. D., & Spiegel, T. (2014). 'Their Words Cut me Like a Knife': coping responses of Dutch lesbian, gay and bisexual youth to stigma. *Journal of Youth Studies*, 17(10), 1346-1361.
- Van Lisdonk, L., & Van Bergen, D. (2010). SameFeelings: een onderzoek onder homojongeren. In: S. Keuzenkamp (red.), *Steeds gewoner, nooit gewoon. Acceptatie van homoseksualiteit in Nederland*. (p. 121-131). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.